

КАТАЛАНСКИ¹ ЕЛЕМЕНТИ В СЪВРЕМЕННИЯ ИСПАНСКИ ЕЗИК

Лидия Шамова
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

CATALAN ELEMENTS IN THE CONTEMPORARY SPANISH LANGUAGE

Lidiya Shamova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The contemporary Spanish language, which is widely spoken on the territory of Catalonia (Spain), has surpassed significant changes at different linguistic stages, due to the ongoing interference between Catalan and Spanish languages. In the region of Catalonia, a correlation type is encountered both on the grammatical and lexical level known as change of code and alternation. This article deals with the description and meaning of the concept „interference“ in both oral variations of the languages. The current bilingual situation is presented with observations on its historical and socio-linguistics basis.

Key words: bilingualism, interference, Catalonia, code alternation, code switching, coexisting languages, linguistic varieties, catalan, Spanish

Богатството на една нация, на една държава се измерва не само според икономическото и индустриалното ѝ развитие, но и спрямо културата и езика, които съхранява, култивира и разпространява. Именно по тази причина лингвистичната ситуация в Испания днес е особено значим въпрос. Повече от 40% от нейната територия е в състояние на съвместно съществуване на различни езици – пресечна точка на разнообразни култури и съзнателни процеси. Тези съвременни обстоятелства, валидни в голяма част от автономните области на

---

¹ В българската научна литература този термин е по-често употребяван с „о“ – каталонски. Терминът „каталански“ е заимстван от Българо-испански и испанско-български речник, (2009) на С. Григорова и Ив. Кънчев, издаден под егидата на МВНР на Испания.

страната, следва да обогатяват нейното население, а не да се превръщат в причина за изтъкване на различията между индивидите (Хол 2001: 2015). За съжаление, реалността сочи, че политическите и социалните последици на всеки вид билингвизъм, интересите и невежеството усложняват ситуацията както на национално ниво, така и от гледна точка на междуличностните отношения.

Разбира се, невъзможно е да съществува абсолютна обективност при разглеждането на проблема за многоезичието в Испания, поради което си позволяваме да цитираме предходния президент на Испанската кралска академия за езика – Фернандо Ласаро, който през 1983 година изказва ясно гледището си по темата:

Смятам, че от гледна точка на закона филолозите биха решили въпроса по-добре от политиците, защото пред доказателствата на научните факти не може да се направи нищо друго освен да се приемат за истински разумните доводи (Ласаро Каретер 1983: 11).

Говоримият съвременен испански език, който е разпространен и несъмнено жив на територията на Каталуня, е подложен на значителни промени на всички езикови нива, вследствие на влиянието на каталанския. В тези зони се забелязва също така граматическо и лексикално взаимодействие от типа промяна на кода и алтернация (редуване) на езиковия код. В настоящия текст е разгледано понятието „интерференция“ между разговорните вариации на испанския и каталанския. Фокусът е върху каталанските елементи, които се появяват в говоримия испански език, макар и да не е подминат процесът *vice versa*. В неразривна връзка с главната задача на предложената информация стои и представянето на една обобщена картина на историческите и социолингвистичните фактори, допринесли за достигането до актуалната ситуация на билингвизъм на територията на каталаноезичното общество. Текстът е отнесен предимно към речевите процеси в автономна област Каталуня, но макар и накратко, са споменати и някои от останалите зони, където испанският и каталанският са в състояние на постоянен контакт, що се отнася до ежедневната комуникация на тяхното население.

Обхват на каталанския език в съвременността

Според испанската конституция в Испания има четири официални езика: испански (на цялата територия на страната), каталански, галисийски и еускера (в съответните автономни области). В съвременността, в Европейския съюз, броят на официалните езици (24 езика – януари

2017) и броят на страните (28 страни – януари 2017) не съвпада. Също така някои държави имат повече от един официален, докато други определят като такъв един и същи език. По тази причина, преди да бъде представено основното изложение на настоящата публикация, е необходимо разяснение по отношение на географския обхват на актуалните каталаноезични общества, както следва: автономна област Каталуня, автономна област Валенсия, Балеарските острови (Майорка, Менорка, Ибиса и Форментера), Ла Франджа дел Понент (Арагон) – Испания; област Северна Каталуня – Франция; Л’Алагер – о. Сардиния, Италия; Княжество Андора. Общият брой жители, населяващи тези територии, е 13 529 127, на площ от 68 730 кв. км², разпределени в четири държави. Освен на споменатите места каталанският се употребява като език за семейна комуникация от над 200 000 души, населяващи различни точки на планетата.

Както е известно, повечето езици имат своите диалектни вариации. В този смисъл на каталански можем да различим разнообразни наречия от гледна точка на географията: (северо-) западен, валенсиански, централен (източен), северен (познат като росейонски), балеарски и алагерийски. На Балеарските острови разпространеното наименование е съотносимо с името на всеки остров, затова там се срещат номенклатури като майоркски, меноркски, форментерски и ибисенски. В автономна област Валенсия след приемането на Статута за автономност през 1982 г. езикът официално е наречен валенсиански³.

Предистория на билингвизма

Кастилският е романски диалект в Кралство Кастиля, който днес се счита за първоизточник на съвременния испански език. Наименованието му идва от латинската дума „castella“, която в периода на вестготите е означавала „малък военен лагер“, а по-късно – „земята на замъците“ (Дел Морал 2014: 86). Счита се, че баските, които също са употребявали този диалект, са повлияли на неговото развитие чрез собствения си език – баски, познат още под името *euskera*. Първите текстове на кастилски се появяват през 1042 г., написани с арабски и еврейски сим-

---

² Данни от статистическите институти на съответните области – Каталуня: Статистически институт на Каталуня (Indecat), 2006; Балеарски острови, автономна област Валенсия, Ла Франджа дел Понент: Национален статистически институт (INE), 2006; Северна Каталуня: Национален институт за статистика и икономически проучвания (INSEE), 2005; Алагер: Национален статистически институт (ISTAT), 2005; Андора: Правителство на Андора, 2005.

³ http://www.congreso.es/consti/estatutos/ind_estatutos.jsp?com=79

воли, това са т.нар. „las jarchas“ (вид традиционни песнопения). Именно през XI век Кастиля вече е независима и от този момент нататък ще се превърне в кралство с особена значимост за Иберийския полуостров. Първият литературен текст, в който се използва кастилската азбука, е от XII век и се именува „Cantar de Mio Cid“ („Поема за моя Сид“), написана от анонимен автор. Античният кастилски език, познат още като средновековен (с цел да се отличава езикът, употребяван през X – XIV век), се характеризира с голям брой сибиланти (шипящи), както и с различаване на фрикативни (проходни) звучни и беззвучни съгласни. След този период вече се говори за кастилски, който бива подложен на множество изменения на всички езикови нива, затова между XV и XVII век приема наименованието среднокастилски – епоха, позната още като Златния век на испанския език (Менендес Пидал 2005: 211).

От своя страна използването на писмения каталански език съвпада почти изцяло с появата на топонима Каталуня (Catalunya) – през XII век. Първото писмено свидетелство за употребата на топонима датира от 1115 година в Пизанската хроника, а думата „catalàn“ (каталански) се среща изначално в клетвите за вярност на мъжете от Каркасона към Рамон Беренгер III (Леал Галсеран 2003: 55). В края на XII век се появяват и най-старите текстове на каталански език, а именно преводът на *Forum Iudicum* (Форум на съдиите) и *Homilies d'Organyà* (Проповедите на Органя). Измежду литературните произведения с международно значение от следходния период (XIII – XV век) могат да се отбележат тези на Раймонд Лулий (1232 – 1316), както и творбата на Жоанот Марторел, издадена във Валенсия през 1490 г. под името *Tirant lo Blanc*⁴ (Тирант Белия), считана за първия рицарски роман на западноевропейската литература, в който главният герой пътува дори и до далечните български земи. Появата на кастилския на територията на Каталуня е доста късен процес. Макар каталанският да е бил вече напълно оформен език, латинският се е задържал като средство за културна комуникация векове наред, което само по себе си е създавало условията на диглосия сред елита на обществото. В този контекст на събитията появата на кастилския на територията на Каталуня се оказва един доста късен процес (Виля 2008: 83).

Първоначалният контакт между кастилския и каталанския е процес, който може да бъде разделен на две основни фази. Първата е в началото на XV век и е почти незабележима – шепа кастилски аристократи от двора на Хуан II Арагонски (1458 – 1479) се преместили да

⁴ Университет на Валенсия: http://parnaseo.uv.es/Tirant/Butlleti.9/Art.Beltran_-_Novela.documental.htm

живеят в Барселона, затова някои от каталанците от висшата класа решили да научат техния език. В този момент е имало само един автор, който е пишел и на двата езика – Пере Торуюеля. Втората фаза се отнася до управлението на Фернандо Католика (1472 – 1515), който е бил заобиколен от велики кастилски поети. От този момент започва осезаемото влияние на кастилския както върху каталанската литература, така и върху ежедневната комуникация между аристократи, учители, свещеници. Въпреки това в този период на преход между Средновековието и Модерната епоха кастилският е напълно непознат за повечето каталанци (Виля 2005: 61). Между XVI и XVII век (Златния век) се наблюдава политически, културен и социален подем в Кастиля, а испанският се превръща в модел за подражание и е използван не само от аристокрацията на Каталуня, но и от висшето общество в повечето големи градове на Стария континент. Периодът на навлизане на кастилския език и в другата голяма каталаноезична зона – Валенсия, започва от началото на XVI век. Така Златният век се превръща в епохата, която ще даде първите плодове на езиковата интерференция между двата езика. В този момент вече голяма част от авторите и културните дейци на Каталуня са двуезични, макар и това да не се отнася до масата от населението (Виля 2008: 80).

Едва в началото на XVIII век, след Войната за испанското наследство (1701 – 1746), вече може да се говори за масово навлизане и трайно установяване на кастилския език в каталанските земи. В този период Каталуня губи своята независимост, а от лингвистична гледна точка испанският се налага като език „без конкуренция“ при официална комуникация. Това е първият път в историята, когато каталанският бива забранен със закон на територията на Каталуня за сметка на испанския. Въпреки това и в тази епоха каталанският продължава да бъде езикът на ежедневната комуникация, а испанският се налага в институциите и в областта на културата.

Така по време на индустриалната революция (XIX в.) Каталуня се намира пред съвършено различна ситуация: докато висшата класа продължава да учи испански, буржоазията търси пътя на завръщане към родния си език. Тогава се създава и първото „каталанистическо движение“ за закрила на каталанския език в разговорната и в писмената му форма (Марфан 1995: 194). През същия този XIX век се инициира още един процес – миграция към каталанските земи. Така в края на XIX и началото на XX век сред работническата класа на Каталуня вече съществува диглосия – едните говорят само испански, а

другите – само каталански, в резултат на което испанският се превръща в своеобразен комуникативен мост.

Съвременните обстоятелства са своеобразно продължение на предходния период. За трайното установяване на кастилския език в Каталуня допринасят двете диктатури през ХХ век, Гражданската война (1936 – 1939) и социалните промени вследствие на миграционните процеси (Виля 2005: 68). След смъртта на Франко през 1975 г. лингвистичната ситуация е подчинена на постоянния контакт между двата езика, но въпреки това отсъствието на каталанския в образованието от предходната епоха води до слабата му употреба в ежедневието. През 1967 г. каталанският вече се използва като основен език в 62% от образователните институции. След приемането на Испанската конституция (1978), Статута на автономност (1979) и Закона за лингвистична нормализация (1983) вече и двата езика са признати за официални в Каталуня. Така в началото на ХХІ век каталанският е познат на всички учащи на нейната територията. С приемането на Новия статут на автономност през 2006 г., каталанският бива определен като „предпочитания“ от институциите, медиите и образователния сектор език. В този формат на образованието испанският се превръща „просто“ в един от изучаваните в училище предмети (макар и по никакъв начин да не може да се определи като „изчезващ“), докато употребата на каталанския се експонира като „престижна“. Администрацията на Автономната област е задължена да използва каталански, докато в трибуналите и съдилищата превес взема испанският. Сред телевизионните медии има само два канала, които излъчват програмите си изцяло на каталански: TV3 и Canal 33, а в националните този език се използва предимно в новинарски предавания. При радиостанциите нещата стоят малко по-различно: в голямата част от тях билингвизмът е абсолютен, също така са често срещани и промяната, и алтернацията на езиковия код в един и същи дискурс. В пресата има както испано-, така и каталаноезични издания, а част от периодичните вестници и списания разполагат с двуезични тиражи („El Periódico“) (Виля 2008: 85).

Интерференция

The Oxford English Dictionary (1993: 395, vol. V) предлага пет различни тълкувания на термина „интерференция“, първото от които го изобразява като „действие или акт на вмешателство или интервенция“. Що се отнася до лингвистиката, една от предложените дефиниции на термина е тази на Абраам (1974: 225):

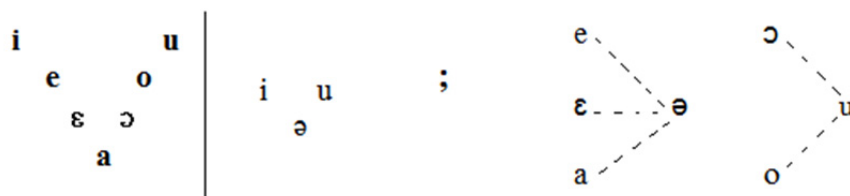
Суперпозициониране на структури на една лингвистична система със структурите на друга лингвистична система (например интерференции между различни диалекти или между майчиния и някой чужд език). [...] Интерференциите се извяват на всички нива и във всички степени на езиците, които се намират в контакт: в доминирането на речниковия запас, в разширяване на значението и употребата на думите, при обикновена заемка за някое обозначение (например на каталански *un film, un star*), и при преводни заемки (калки), тоест, обединение на знаци, които вече съществуват според външния модел (например на испански и каталански: *cap de setmana/fin de semana*, според модела на *weekend*.)

Фонетика, фонология и звукова интерференция

Дихотомията при звуковете се разделя на три равнища: (1) сегментни и суперсегментни единици, (2) синтагма и парадигма, (3) фонетика и фонология. Относно първите две равнища едни от основните наблюдавани процеси са тези на неутрализация и промяна на количеството на звука. В каталански опозицията [A] – [l] се запазва: *Val / Vall, Tal / Tall*, а в испански се неутрализира – (архифонема) [L]. От друга страна, опозицията [r] – [r̄] се съхранява и при двата езика: *pero/perro – pare/carrer* (Пайрато 1985: 101). Що се отнася до синтагматичните и парадигматичните фактори на взаимно влияние – звукова интерференция, сричкови структури, заемки, то те не действат по независим начин. Пряката звуково-структурна интерференция засяга ударението, а непряката се отнася до структурите. При съпоставка на системата с едно главно ударение (испанската) с бинарната (каталанската) се установява, че интерференцията е двупосочна: *pero, sino, viuda* (каталанско влияние върху испанското ударение); *estalvia*, вместо правилното *estàlvia* (процесът *vice versa*). Проучванията от последните години сочат също, че испанският език интонационно се доближава до каталанския, особено що се отнася до зоната на Барселона. Според артикулаторната фонетика билингвистите идентифицират с по-голяма лекота уподобяващите се звуци от двата езика и ги заместват взаимно въпреки разликите в учленяването. Именно този процес, наред със звуковата асимилация и други (често несъзнателни) феномени, моделират т.нар. „чужд акцент“, което пък подпомага разпознаваемостта на доминиращия език при говорещия. Що се отнася до акустичната фонетика, наблюдава се тотална липса на съответствие при съпоставка между вокалните системи на двата езика. Вокалните фонемни от двете системи имат общ произход, но различна стойност на езика рецептор. Наблюдават се три нива на отваряне на гласните звукове на испански пред четири на каталански (Пайрато 1985: 103):

<u>i</u> <u>u</u>	<u>i</u> <u>u</u>
<u>e</u> <u>o</u>	<u>e</u> <u>o</u>
<u>ɛ</u> <u>ɔ</u>	<u>a</u>
<u>a</u>	

Вокалната кастилско-каталанска интерференция варира според диалектната зона; наблюдава се както липса на разграничение (асимиляция), така и разграничение между звуковете (тембър). При източния каталански диалект съществува редуване на гласните – тонична и атонична вокална система с двойна неутрализация.

При разглеждането на съгласните звукове впечатление прави прогресът на звука [X] и неговите диалектни адаптации в каталански: [k] – [ʃ], [ʒ], [dʒ], [ks]; както и испанската адаптация на [θ] в [s] според мястото на артикулация – процес, добре познат и в голяма част от централно- и южноамериканските диалекти. Примерите са многобройни: [X] > [k]: *majo* > *maso* (при заемки и калки); [X] > [ʃ], [ʒ], [dʒ], [ks]: *navaixa* > *navaja*, *tratjo* > *traje*, *texans* > *tejanos*, *jazz*, *manager* (диалектни адаптации) (Пайрато 1985: 93).

Лексикална и семантична интерференция

Процесът на интерференция на лексикално и семантично равнище се характеризира със специфични особености, което налага разглеждането на основните лингвистични и екстралингвистични (индивидуални, социални, културни) фактори, оказващи влияние върху него (Пайрато 1985: 112).

На първо място стои *икономията* или т.нар. *закон за минималното усилие*, който от гледна точка на говорителя следва да бъде интерпретиран като „опростяване“ или „ефикасност“. *Икономията* се материализира в различни форми. Една от тях е използването на една лексема за двата езика, което често води до уподобяване на сходни по форма думи, например: *pastel* – *pastís*, *mantequilla* – *mantega*, *sombra* – *ombra*. Стига се и до преки замествания: *pito* – *pito (xiulet)*, *verosímil* – *verosímil (versemblant)*. Съществува тенденция на употреба на думи

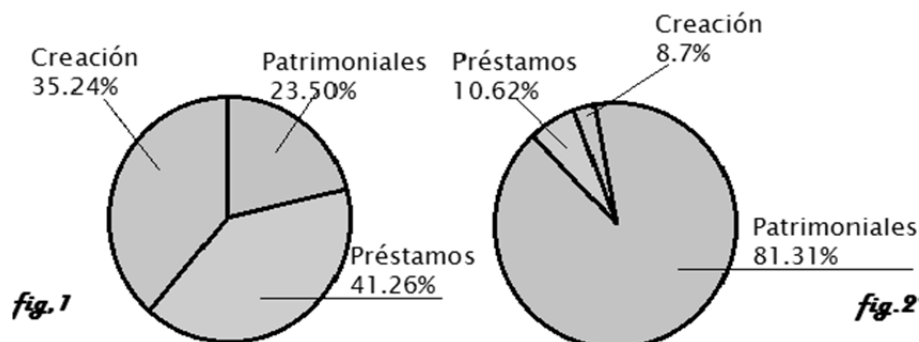

от типа *омнибус* като *probar – provar (tastar, emprovar)*. Друго проявление на *икономията* е изборът на една проста форма вместо сложна или глаголна перифраза. По тази причина в испанския от Каталуня е често срещана появата на каталанските глаголи: *engegar (enchegar* при употреба на езика рецептор) и *plegar (plegar – глаголетъ съществува на приемния език, но със значение *doblar* ‘сгъвам, удвоявам’),* вместо оригиналните им съответствия, изразени в испански единствено чрез перифраза – *poner en marcha, terminar de trabajar*.

На следваща позиция сред оказващите влияние фактори стои т. нар. *възприемчивост* – способността да бъдеш *разбираем*, наричана още *комуникативност*. Било на лексикално, било на семантично равнище тук основна спънка се явява опасността от *полисемия* (*cambra > cambra/cámara – habitación/cámara*) или от *омонимия* (*truita > truita/trutxa – tortilla/trucha*).

Последното от изложените тук обстоятелства, обуславящо взаимното влияние между езиците, е *честотата на употреба*. То може както да подпомогне, така и да забави или затрудни процеса на интерференция. По този повод Блекуа, основавайки се на по-ранните проучвания на В. Т. Патерсон, предлага следното обяснение:

Наборът от думи в езика има три основни източника: а) наследствени слова – думи, произхождащи от латински или от примитивните езици; б) заемки от други езици; в) нови думи, които езикът създава чрез собствените си структурни средства. И трите класа думи съществуват в хармония, що се отнася до тази част от тях, която може да бъде изследвана, въпреки че честотата на употреба се променя чувствително спрямо избора на говорещия.

След преглед на основните фактори за интерференция на споменатите езикови нива не бива да се пропускат и въпросите, засягащи лексикалните структури, семантичната интерференция и интеграцията. Структурата на лексикалната „ДНК“ е ясно представена в заключението на един от видните лингвисти на XX век – Еухенио Косериу:

Лексикалната структура на един език не е гладка повърхност, а многоетажна сграда, и спецификите на „полето“, което езиците образуват по отношение на описваната реалност, не се намират на един и същи етаж при различните езици (Косериу 1986: 242).

При двойките испански глаголи *ir/venir*, *llevar/traer* значението се отнася до контраста „+/- към...“ винаги във връзка с 1-во лице, а на каталански, в съответстващите глаголи *anar/venir*, се различава „+/- към...“ 1-во или 2-ро лице, докато *portar (dur)* е лексема без маркер за посока. Поради тази причина под влияние на каталански глаголят *venir* се появява в испанския в случаи, в които единственият възможен избор е *ir*. Този вид интерференция се наблюдава както при билингвистичното, така и сред монолингвистичното население на областта (Виля 1997: 276):

- Acércate a echarme una mano.
- Enseguida vengo.

Интерес представлява и появата в испански на атонично *que* в началото на въпросителни изречения, придружено от съответстващата каталанска интонация и структура (Виля 1997: 272):

- ¿Que hace calor?
- Que fa calor?

Интерференцията на семантично равнище има разнообразни измерения от гледна точка на езика рецептор: тя може да се изразява в звукова цялост (на каталански – *busson*, *llavero*, *techo*), във въвеждане на нова дума с ново значение или в отпадане на думи, когато те нямат съответствия на езика модел. Тя се среща при семантичните калки. Възможна е появата на семантична редукция или разширяване на значението, както и на повторна интерпретация. Последната, следвайки модела на другия език, често води до комуникативни грешки. Семантичната рестрикция е също нередко наблюдаван феномен, който е следствие от въвеждането на заемки: *gorro* > *gorra*, *panadería* > *forn*. В този случай в обсега на семантичната интерференция попада значението, което въпросната езикова единица създава в конкретен контекст на езика рецептор, а не стойността ѝ в нейната лингвистична система.

Интерференцията може да се „промъкне“ в структурите на езика посредством говора на участниците в дискурса. В този смисъл въвеждането на външни елементи в системата е крайният етап на един про-

цес, напомнящ появата на неологизмите в езика, познат в лингвистиката като *интеграция* (Пайрато 1985: 71). Вмъкват се чуждоезични елементи, които носят значение, присъщо само на чуждия език. Този процес има две различни последствия: от една страна – проявява се „екзотичен смисъл“, а от друга – стига се до положителни или отрицателни стойности на изказа. Освен това в определен контекст може се наблюдава сближаване между промяната на кода и интерференцията. Често срещани в случая са „закачливите“ заглавия в пресата:

Los “aiguamolls” de Cataluña – Влажните зони на Каталуня
“Los pagesos” quieren dar salida al vino” – Земеделските производители искат да пуснат виното на пазара (Mundo diario, 15.6.1979)

Промяна на кода се среща също така в различни уеб страници, например тази на Автономното правителство на Каталуня:⁵

“Inauguración de la exposición “100 años, 50 acontecimientos. Palau de la Música Catalana” (Откриване на експозицията „100 години, 50 бележити събития. Дворец на Каталанската музика“)

El 13 de marzo, a las 19.30 horas, se inaugura en las Cotxeres del Palau Robert la exposición “100 años, 50 acontecimientos. Palau de la Música Catalana” con motivo del centenario de su construcción.” (На 13 март в 19.30 часа се открива експозицията „100 години, 50 бележити събития. Дворец на каталанската музика“ в салоните на двореца „Роберт“ по повод на 100-годишнината от неговото създаване.)

Изследователският екип на GRIESBA (*Grupo de Investigación del Español de Barcelona* – Група за изследване на испанския език в Барселона) в лицето на главния изследовател от проекта „Corpus del español conversacional de Barcelona y su Area Metropolitana“ („Корпус на разговорния испански език в Барселона и областта“), Мария Роса Виля Пужол, изучава в детайли видовете промяна и алтернация на кода:

• **Промяна на кода:** говорещият променя испанския код при дълъг дискурс, за да използва каталански (или обратното), правейки го със специфично намерение и напълно съзнателно. Освен това, той е убеден, че слушателят може да интерпретира правилно посланието (Виля 2005: 73):

- Pero eso / viu amb ell? (Ама какво става, / с него ли живее?)
- No, però / ¿sabes qué pasa? (Не, обаче / знаеш ли какво става?)

---

⁵ Източник: Община Каталуня – www.gencat.cat – понеделник, 10 март 2008 г.

• **Алтернация на кода:** говорещият променя кода от единия на другия език по средата на дискурса и често това се случва несъзнателно:

Clar, i llavorans / le coge el ataque y mira / y ya es / y se pone enfermo / es verdad.

(Разбира се, и точно тогава / става му нещо и го гледаш, / и айде готово, / разболява се / наистина.)

При ежедневна комуникация с хората от Каталуня може да се срещнат редица примери за промяна на кода на говоримия в Барселона език като „*No cal (hacerlo)*“, вместо правилното на испански „*No hace falta hacerlo*“. Освен това може да се наблюдава и появата на определителен член пред личното име в ежедневната реч:

La Pili vendrá mañana a verme. (Пилито ще дойде да ме види утре.)

La María lo sabía, pero no me lo dijo. (Марията го знаеше, но не ми го каза.)

Според Мария Роса Виля Пужол последният от горепосочените феномени е типичен преди всичко за говорения в Барселона испански език. В този смисъл появата на определителен член пред личните имена се счита за промяна на кода, въпреки че това не се намира в обсега на интерференцията. С условието, че от глобална гледна точка все пак би могло да се говори за интерференция, попадаща в полето на адаптацията. В тази ситуация трябва да се вземе предвид липсата на осъзнаване от страна на говорещия в процеса на „трансфер“, а именно неговата невъзможност да упражни контрол над избора, веднъж озвал се на кръстопътя между двата езика. От друга страна, наблюдава се и взаимна обмяна на кода, която пък е напълно съзнателен процес.

Съществуват редица структурни причини, които подпомагат или затрудняват въвеждането на лексикални заемки. Обуславящите ги фактори са комплексни, основани на възможностите за интеграция на всички нива: графично, фонетично и граматично. От гледна точка на семантиката факторите могат да обосноват процесите на заместване на традиционния термин или на възможността да съществуват съвместно и двете понятия. Става дума за случаите, в които нововъведената заемка получава рестрикция или разширяване на значението. Въпреки това семантичната спецификация на най-новите термини е по-често срещаният процес – те се появяват в точно определен регистър на езика (*jalar/menjar, pispar/robar*).

Граматическа интерференция

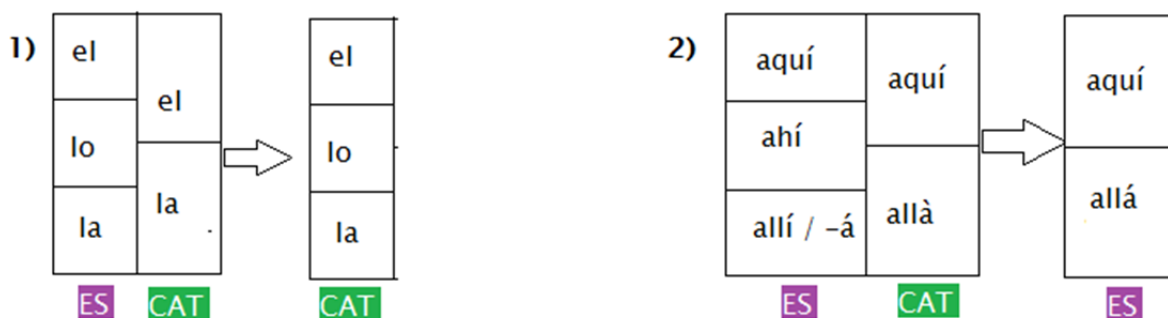
Броят на изследванията в областта на граматическата интерференция между испански и каталански е крайно ограничен предимно поради схващането, че това поле (морфология и синтаксис) подлежи на най-нисък процент на взаимно влияние. Освен това проучванията върху синтактичните промени биват оставяни на заден план за сметка на съсредоточаването върху фонетичните и семантичните. Морфологичната и синтактичната интерференция е определяна като *rara avis* в продължение на голям период от време. Автори като Лусиен Тениер и Едуард Сапир наблягат на възможността интерференцията да засегне в по-малка степен граматическата система за разлика от засиленото влияние върху фонетиката и лексиката. При все това, ако се съсредоточим върху процесите в два езика, намиращи се в постоянен контакт, ще открием една доста различна ситуация. Оказва се, че взаимовлиянията на граматично ниво са не само повсеместни, но също така се проявяват с по-голяма честота от очакваното. Освен това не трябва да се забравят още два важни феномена – съществуването на пряка връзка между граматичното и фонетичното равнище и наличието на семантични калки.

Една от причините, поради които морфемният трансфер е толкова рядко установяван, е у самите учени, които се фокусират не толкова върху речта на билингвистите, колкото върху отделните езици. Няма никакво съмнение във факта, че внимателното слушане на речта, особено в условия, при които интерференцията е в известна степен възпрепятствана, може да ни разкрие много интересни трансфери дори и при ясно маркираните морфемни (Вайнрих 1953: 33).

От друга страна, когато още през 1881 г. Уитни въвежда своята „скала на адаптация“, той отбелязва:

Всеки вид езикови характеристики могат да бъдат заимствани, но съобразно скалата на адаптация, което е свързано със структурната организация.

Когато езикът „А“ представя една по-комплексна граматична структура от езика „Б“, би било логично да се очаква, че резултатът от контакта между двата езика се появява както в реда от „А“ към „Б“, така и от „Б“ към „А“, например:

Различните връзки между термините и съответстващите им употреби могат да доведат до разнообразни допълнителни интерпретации, а при уподобяващите се конструкции често се стига и до пряко заместване. Най-често срещаните явления при ексклузивните конструкции на един от двата езика са нововъведенията и (или) преминаването на думи в пасивния речник. В този смисъл следва да бъдат представени и основните фактори в полза на класифицираните явления според разбиранята на структуралистите, които всъщност до голяма степен съвпадат с действащите такива при разгледаните вече други типове интерференция. На първо място стои *икономията* (*законът за минималното усилие*) или така наречената *ефикасност*. Билингвистичният индивид проявява уподобяващи се конструкции, като сближава различията между термините и по този начин „изтрива“ разликите между езиците. По този начин биха могли да се обяснят и семантичните калки. Икономията подкрепя представените примери, в които се въвежда стратегията на опростяване:

- Деиксис в испанския
- Сливане на *ho/lo* на каталански
- *Заместванията*: *tener que / tenir de*
- *Нови думи и изпадане на думи*: флексия, съгласуване.

Следващото място сред факторите, влияещи на интерференцията, заема опасността от неяснота при изказа. Конфликтът между първичните употреби се явява в ролята на спънка, например каталанският израз „*vindrán més tard*“ може да се разбира като „*vendrán más tarde*“ или „*vendrían más tarde*“, дори „*deberían venir más tarde*“. Наблюдава се и обратният процес – ако не бива провокирано двусмислие, интерференцията прогресира.

Честата употреба на дадена морфема или конструкция също може да послужи като мотор или спирачка на интерференцията и се

явява третият фактор, който я обуславя. Тя води до трансфер на граматически морфемни (*Pues, hasta* – на каталански). Случаят със суфикса *-ívol* на каталански, от друга страна, показва противоположния процес, при който граматическите елементи, ексклузивно присъщи на само един от езиците, са сред първите кандидати, които могат да отпаднат от езика. Останалите два фактора, допринасящи за прогреса на интерференцията, са стабилността на всяка система (или подсистема) и степента на интеграция на всеки един от елементите.

Колкото по-голяма е морфемната интеграция, толкова по-малко вероятен в нейният трансфер (Вайнрих 1953: 35).

В този смисъл, колкото по-цялостна е интеграцията на една морфема, толкова по-малка е възможността тя да бъде трансферирана. Разбира се, има и други обстоятелства, влияещи на граматическата интерференция, които могат да бъдат разгледани в някой от следващите текстове по темата.

Изводи

- Навлизането на испанския на каталанска територия е продължителен процес, а абсолютната диглосия на двата езика се установява едва през XVIII век.
- В съвременността испанският език е широко разпространен на територията на билингвистична Каталуня, въпреки че каталанският е автохтонният език на местното население.
- Интерференцията между испански и каталански се проявява на всички езикови нива – фонетика, граматика, лексика, семантика.
  - Както каталанският, така и испанският са живи и подлежащи на ежедневна употреба – факт, генериращ непрекъснато обогатяване и разнообразяване на лингвокултурното битие на каталанците от XXI век.

ЛИТЕРАТУРА

- Абраам 1974:** Abraham, Werner. *Diccionario de terminología lingüística actual*. 1974. Trad. Francisco Meno Blanco. Madrid: Cátedra, 1981.
- Блекуа 1982:** Blecua, José Manuel. *¿Qué es hablar?* Barcelona: Salvat, 1982.
- Вайнрих 1953:** Weinreich, Uriel. *Languages in Contact: Findings and Problems*. New York: De Gruyter, 1953.

- Виля Пужол 1997:** Vila Pujol, Maria Rosa. Consideraciones acerca de la interferencia del catalán en el español de Barcelona. // *Pragmática y Gramática del español hablado* (A. Briz, coord.), Universitat de València. València: Libros Pórtico, 1997, p. 269 – 279.
- Виля Пужол 2005:** Vila Pujol, Maria Rosa. Corpus para el estudio de las interferencias lingüísticas. Los corpus de Barcelona, Lérida y Bilbao. (en colaboración con Etxebarría, M.). // *Oralia. Análisis del discurso oral* 8. Madrid: Oralia, 2005, p. 213 – 242.
- Виля Пужол 2005/2007:** Vila Pujol, Maria Rosa. Sociolinguistics of Spanish in Catalonia. // *International Journal of the Sociology of Language*, Vol. F. Moreno-Fernández 184, (Spanish in Spain. Language of Society), p. 59 – 77, Berlin: De Gruyter, 2005/2007.
- Виля Пужол 2008:** Vila Pujol, Maria Rosa. *El español en Cataluña: Historia y actualidad del contacto entre el español y el catalán*. Publicación: *El español en los territorios bilingües. Actas de las XIII Jornadas sobre la Lengua Española y su enseñanza*, eds. Moya Corral, J. A. Sosinski, M. Granada: Universidad de Granada, 2008, p. 77 – 104.
- Григорова, Кънчев, 2009:** Grigorova, Svetla, Kánchev, Iván. *Diccionario Español – Búlgaro / Búlgaro – Español*. Madrid: Ediciones Akal, S. A., 2009.
- Дел Морал 2014:** Del Moral, Rafael. *Breve historia de las lenguas*. Madrid: Castalia, 2014
- Доминго Барнилс 1998:** Domingo Barnils, Francesc (coord.): *Diccionari Català – Castellà / Castellà – Català*. Barcelona: Edicions Cap Roig, Edit. De Vecchi, S.A., 1988/1998.
- Европейски съюз 2017:** *Official languages in the EU*. 2017, http://ec.europa.eu/education/official-languages-eu-0_en.
- Марторел 1990:** Martorell, Joanot. *Tirante el Blanco (trad. s.XVI)*. Barcelona: Planeta, 1990.
- Испанска кралска академия за езика:** Diccionario de la REAL ACADEMIA ESPAÑOLA, www.rae.es.
- Институт за каталанска наука 2006:** Consell Permanent de l'Institut d'Estudis Catalans (l 28 de febrero). iec.cat (ed.). *Declaració sobre la denominació de la llengua catalana*. Консултирано на 3 ноември 2016, http://www.iec.cat/institucio/entrada.asp?c_epigraf_num=10055.
- Конституция на Испания 2006:** *Constitución española*. <http://www.congreso.es/consti/index.htm>, консултирано на 3.01. 2017.
- Косериу 1986:** Coseriu, Eugenio. *Introducción a la lingüística*. Madrid: Gredos, 1986.

- Ласаро Каретер 1983:** Lázaro Carreter, Fernando. *El problema del bilingüismo en el País Vasco*. Cuenta y razón, nº12, 1983, http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/el-problema-del-bilinguismo-en-el-pais-vasco/html/3be02a1e-a0fe-11e1-b1fb-00163ebf5e63_2.html, консултирано на 8.01.2017.
- Леал 2003:** Lleal Galceran, Coloma. *Breu historia de la llengua catalana*. Barcelona: Barcanova, 2003.
- Марфан 1995:** Marfany, Joan Lluís. *La cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*. Barcelona: Empúries, 1995.
- Менендес Пидал 2005:** Menéndez Pidal, Ramón. *Historia de la lengua española*. Madrid: Real Academia Española–Fundación Menéndez Pidal, 2005.
- Национален статистически институт на Испания 2006:** *Instituto Nacional de estadística – INE*, <http://www.ine.es/>, консултирано на 5.01.2017.
- Национален статистически институт на Франция 2005:** *L’Institut national de la statistique et des études économiques – INSEE*, <https://www.insee.fr/fr/accueil>, консултирано на 5 януари 2017.
- Национален статистически институт на Италия 2005:** *ISTAT*, <http://www.istat.it/en/>, консултирано на 5 януари 2017.
- Община Каталуня 2008:** *Generalitat de Catalunya*, www.gencat.cat, консултирано на 9 януари 2017.
- Оксфордски речник на английския език 1993:** The Oxford English Dictionary. Vol. V. Oxford, 1993.
- Пайрато 1985:** Payrató, Lluís. *La interferencia lingüística: Comentaris i exemples catala-castella (Textos i estudis de cultura catalana)*. Barcelona: l’Abadia de Montserrat, 1985.
- Правителство на Андора 2005:** *Govern d’Andorra*. Консултирано на 5 януари 2017, <http://www.estadistica.ad/serveiestudis/web/index.asp?-lang=2>.
- Статистически институт на Каталуня 2006:** *Instituto de estadística de Catalunya – INDESCAT*. Консултирано на 5 януари 2017, <https://www.idescat.cat/?lang=es>.
- Хол 2001:** Hall, Jacqueline. *Convivència in Catalonia: Languages living together*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2001.